

VIRKSOMHEDSBEGREBETS ALMENE BESTEMMELSER

Ole Elstrup Rasmussen

Som kristendommen har sine 10 bud, har marxismen sine 11 Feuerbachteser, hvor et brud på den sidste: "Filosofferne har kun *fortolket* verden forskelligt, hvad det kommer an på er at *forandre* den" (MEW.b.3, p.7) står som et mene mene tekel for enhver teoretiker. Men når der nu er noget, man enten ikke forstår eller mener ikke er lysende klart, er det ikke nok kun at forandre tingenes tilstande, de må også forstås, hvilket nødvendigvis indebærer, at gamle tanker må reformuleres og nye synsvinkler drages frem i lyset.

Det jeg er faldet over igen og igen, er fortolkningen af 6. Feuerbachtese, den tese, der har dannet udgangspunktet for bl.a. Lucien Sève's forsøg på at skabe et grundlag for en ny psykologi, og i hvilken det siges: "Men det menneskelige væsen er ikke et i det enkelte individ iboende abstraktum. I dets virkelighed er det helheden af samfundsforholdene" (MEW. b.3, p.6). Tesen udtrykker, at individet har sit væsen uden for sig, hvilket vil sige, at det, der gør mennesket til menneske, er noget ikke-menneskeligt, noget der er fremmed for mennesket.

I Sève's tolkning bliver tesen til, at individet, i den udstrækning biologien tillader det, påtrykkes dette fremmede væsen ved som særegen eksistens at være juxtastrukturelt forbundet med væsnet, hvilket er det samme som, at samfundsforholdene determinerer personligheden.

Sève postulerer således et samfund *over for* et individ og en særlig strukturel forbindelse mellem et bestemt individ, og det samfund individet fødes ind i. En sådan struktur må have en ontologisk status, hvis man ikke vil tillade sig selv at bedrive metafysik, og det vil Sève ikke. I et forsøg på at ontologisere juxtastrukturbegrebet og dermed materialisere dets noget luftige karakter lancerede jeg i "Den menneskelige psykes idiogenese" (Psyke og Logos nr. 1) tesen om at juxtastruktur er virksomhed, dvs. det virksomme forhold mellem kultur og personlighed. Dermed så alt ud til at være bragt i den skønneste orden, hvis det ikke var fordi virksomheden unddrog sig enhver direkte analyse. Det var kun i virksomhedens fordobling som samfundsmæssigt arbejde og personlig aktivitet, at den blev "be-

gribelig". Virksomheden havde altså karakter af enten at være noget ikke (umiddelbart) erkendbart materielt, dvs. at virksomheden havde en kantiansk ding-an-sich karakter, eller noget sig selv sættende ideelt, dvs. noget der havde en hegeliansk væsenskarakter.

Når problemet stiller sig således, er der kun to muligheder: enten exit virksomhedsbegrebet eller også tilbage til filosofien, spekulatoren, metafysikken for at finde frem til, hvilken status virksomhedsbegrebet kan tillægges, hvilket i sig selv nødvendiggør en gennemtænkning af forholdet mellem kultur og personlighed.

Nedenstående er således endnu et forsøg på at skabe klarhed over forholdet mellem de antropologiske videnskaber: sociologi - historisk materialisme - psykologi og deres respektive genstandsområder: kultur - virksomhed - personlighed.

Grundantagelsen for sammenhængen er, at den historiske materialisme er såvel sociologiens som psykologiens metateori, hvilket er det samme som, at virksomhed er værensformerne kultur og personligheds væsen.

Rimeligheden i en sådan forståelse skulle gerne fremgå af argumentationen, men inden vi går over til den nogle indledende bemærkninger omkring de påstulater, der ligger til grund for denne argumentation.

Grundpostulater

Udgangspunktet for nærværende forståelse er følgende postulater:

Det ontologiske postulat: alt værende er produktprocesser.

Det genetiske postulat: alt er blevet til - intet er til uden forudsætninger.

Det epistemologiske postulat: Noget bestemt værende har en sådan beskaffenhed, at det er i stand til at sætte det, der er til inklusive sig selv, ideelt.

Det ontologiske postulat

I postulatet om, at alt værende er produktprocesser, ligger den antagelse, at der er noget, som er til, og at dette noget bevæger sig på en bestemt måde, hvilket er det samme som at sige, at det værende i sin bevægelse følger nogle nødvendige baner, der er givet i og med processen selv. Vi går dermed ud fra, at alt der er til, enhver genstand, har en bestemt væsensnødvendighed som er bestemt af og bestemmende for genstandens væsentlige indre sammenhænge. Dette samspil mellem en genstands *væsensnødvendighed* og *væsenssammenhæng* kalder vi genstandens *logos*.

Begrebet logos henviser altid til noget *materielt* konkret. En genstands logos er således *denne* genstands væsenssammenhænges nødvendige bevægelse fra det konkrete til det konkrete.

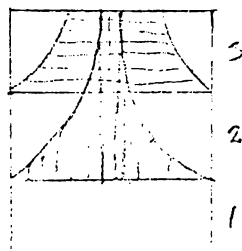
Ved at fremhæve logos som produktprocessens nødvendighed har vi også peget negativt på det tilfældige i samme proces. Hvor produktprocessen er en totalitet, er logos den materielle abstraktion - altså ikke en tankeabstraktion - der med nødvendighed sætter sig igennem det tilfældige. Dette indebærer ikke, at logos som sådan er finalistisk, idet nødvendigheden har muligheden i sig, hvilket vil sige, at der inden for nødvendigheden selv eksisterer flere muligheder som kan realiseres og bliver det med nødvendighed under forskelligartede vilkår, men man kan sige, at logos sat under en bestemt kausalitet får en teleologisk karakter. F.eks. vil en ælling med nødvendighed blive præget til at følge det første, der bevæger sig foran den, når den kommer ud af ægget, men i denne nødvendighed foreligger muligheden for, at den bevægende genstand kan være andet end andemoderen - det kan f.eks. være en bold eller Konrad Lorenz.

Det genetiske postulat

Det genetiske postulat indebærer en antagelse om, at enhver produktproces er blevet til på et bestemt tidspunkt ud fra nogle bestemte forudsætninger. Der kan være mange årsager til, at noget nyt bliver til, men det karakteriserende for tilblivelsen er, at disse årsager virker igennem de givne forudsætninger. Det er således forudsætningerne, dvs. væsentligst logos, der ændrer beskaffenhed og sætter sig som en ny kvalitet. Når den nye kvalitet er kommet til, sætter den sig som bestemmende kvalitet i forhold til de gamle forudsætninger, der som sådanne fremtræder som momenter i den nye.

Det princip, der ligger til grund for den forudsætningsbestemte tilblivelse, er den dialektiske ophævelse i Hegelsk forstand, hvor det ophævede er såvel opbevaret som opløst. Forudsætningerne er opbevaret som underordnede momenter og dermed ophørt med at være produktprocessens forudsætninger. F.eks. vil den animale og den mamale psyke (Niels Engelsted, Psykogenese, Psyke og Logos nr. 1) blive hævet op i den menneskelige psyke og eksistere der, ikke mere i disse psykers oprindelige skikkelse, men som forandrede og underordnede momenter.

Lidt firkantet kan princippet stilles op på følgende måde:

De skraverede felter indikerer forudsætningernes statusændring til momenter.

Sammenhængen mellem genese og logos er nu den, at hvert trin er en særegen produktproces med sin særegne logos, der er bestemt ved de særlige kvaliteter og momenter, der er kommet til i genesen. Hermed være ikke sagt, at alle trin med nødvendighed eksisterer side om side; forudgående trin kan forsvinde som selvstændige eksistenser, men aldrig som noget der kom før.

En af de væsentlige forskelle mellem genese og logos som udvikling er, at genesen kun har muligheden i sig i forholdet mellem f.eks. trin 1 og 2, men ikke nødvendigheden. Man kan sige, at der i og med genesen foreligger en række ubestemte muligheder, medens der i og med logos foreligger bestemte muligheder. De to udviklingstyper vil fremtræde som forandring gennem spring og som forandring gennem udfoldelse, forstået på den måde, at de ubestemte muligheder, der realiseres i og med genesen, kan udfoldes i og med logos som dennes bestemte muligheder. Men selvom to genstande har samme logos, er det ikke givet, at de udfolder de samme muligheder, der kan være variationer inden for samme nødvendighed og sammenhæng, men de vil være væsensidentiske i deres værende forskellighed.

Det epistemologiske postulat

Genese er altså dannelse af noget bestemt værende med en særegen logos. Det epistemologiske postulat indebærer, at genesen frembringer en bestemt produktproces, der har den beskaffenhed at kunne sætte (i principet) enhver produktproces inklusive sin egen ideelt. At sætte noget ideelt betyder at repræsentere noget ved noget andet end det selv. Et begreb er en sådan repræsentation.

Under beskrivelsen af det ontologiske og det genetiske postulat var vi inde på, at enhver produktproces har sin ejendommelige logos, som et forhold mellem væsenssammenhæng og væsensnødvendighed; når dette forhold er sat ideelt, siger vi, at vi har en *teori* om produktprocessen, der således fremtræder ideelt som et forhold mellem *væsensbestemmelser* og *væsenslove*. Men som vi gjorde opmærksom på, har produktprocessens logos flere muligheder i sig. Enhver produktproces er en bestemt væren, hvilket vil sige, at den fremtræder med en bestemt beskaffenhed, der er variabel efter mulighederne i nødvendigheden. Beskaffenheden er således dels udtryk for væsenssammenhængen og væsensnødvendigheden som en bestemt realisering af mulighederne dels udtryk for processernes tilfældigheder. Disse forhold sat ideelt kalder vi *værensbestemmelser*, totaliteten af hvilke vi kalder en *logi*. Teorien sætter altså produktprocesserne in potentia medens logien sætter produktprocesserne in realia, hvor teorien i logien er produktprocessens *begreb*. At have et begreb om en bestemt produktpro-

duktproces vil således sige at have fremstillet logos' reelle bevægelse, som den er på en given baggrund.

Set på denne måde er der til enhver produktproces potentielt knyttet et bestemt begreb, som en bestemt udfoldelse af produktprocessens muligheder, der set fra begrebsdannelsens synspunkt er den begrebne produktproces' udfoldelse af sit begreb.

Såfremt produktprocessen har udfoldet sit begreb, siger vi, at den er i sin sandhed, der altså er det punkt, hvor produktprocessen har realiseret sine yderste udfoldelsesmuligheder, hvor genesen derfor står for døren med den ubestemte mulighed som eneste mulighed. Sandheden er den udfoldede stilstand som genesens forudsætning.

Sandhedsbegrebet er forstået på denne måde den yderste spids, hvor alle væsenssammenhænge og nødvendigheder bliver synlige og erkendbare i den konkrete væren. Om produktprocessen er i sin sandhed, dvs. udfolder sit begreb, er et praksisspørgsmål. Der er altså knyttet et realvidenskabeligt *sandhedskriterium* til det filosofiske sandhedsbegreb, et kriterium der vil være afhængigt af produktprocessens egenart.

Ovenstående indebærer endvidere, at der om produktprocesser i udvikling, dvs. processer der realiserer nye bestemte muligheder, kun kan udsiges relative og begrænsede sande udsagn, og at den videnskabelige praksis, der er forbundet med decideret begrebsproduktion i princippet må søge at bringe produktprocessen til at udfolde sine muligheder for derved at synliggøre væsenet i væren og gøre den begribelig. Man må forandre verden for at begribe den, og begribe dens muligheder for at kunne forandre den.

Livet som virksomhedens forudsætning

For at kunne skabe et grundlag for en forståelse af sammenhængen mellem sociologi, historisk materialisme og psykologi og videnskaberne taget for sig, må vi se på deres genstandsområders forudsætninger.

Egentlig burde vi efter marxismens bud lade et realvidenskabeligt studium gå forud for vore analyser, men da et sådant studium under alle omstændigheder ville have en række implicite filosofisk-paradigmatiske forhold som forudsætning, kan det næppe være helt galt at gøre en dyd af nødvendigheden ved at forsøge at ekspliciterer dette paradigme, inden for hvilket senere realvidenskabelige undersøgelser kan løbe af stablen til besvarelse af de spørgsmål, et sådant paradigme måtte kunne stille til virkeligheden.

Når vi i det følgende søger at oparbejde et begreb om forholdet: sociologi - historisk materialisme - psykologi på grundlag af filosofiske overvejelser, er det naturligvis med den indstilling, at resultatet faktisk indeholder teorien i dens mest almene logiformer.

Men selv de mest almene former kan behandles mere eller mindre sted-

moderligt alt efter interesse og tid. I dette skrift vil hovedvægten blive lagt på de former, der kan danne grundlaget for udarbejdelsen af et personlighedsbegreb.

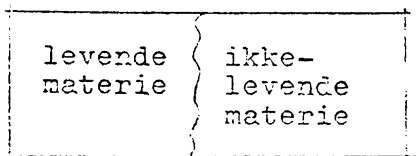
Spørgsmålet er nu, hvor udgangspunktet skal tages. Snusfornuftigt kan man sige: uden materie intet liv og uden et bestemt liv ingen personlighed, så umiddelbart falder det lige for at begynde analysen i forholdet mellem materie og liv.

Materien eksisterede før livet som altet, hvori livet opstod, og som sådan kan materien som livets forudsætning repræsenteres ved det bestemte logiske univers: materien som sådan.

Livet er i materien en ubestemt mulighed, der realiseres i en bestemt genese, som vi ikke vil og beklageligvis heller ikke kan gøre rede for her. Det væsentlige er, at denne genese ved at realisere livet sætter materien i to væsensforskellige former, den levende og den ikke-levende materie, hvor materien er bestemt ved livet.

Før den levende materie blev til, kunne materien kun være sig selv lig som materie, selvom den naturligvis havde bestemte kvaliteter; men det er først med kvaliteten liv, at denne bestemte skelnen mellem den levende materie og den ikke-levende materie kan foretages.

Den bestemte genese sætter altså et bestemt skel i materien, der i en ideel repræsentationsform kan se således ud:

hvor det levende er livets positive bestemmelse af materien og det ikke-levende livets negative bestemmelse af materien. Men vi har også noget helt tredje, der er særdeles væsentligt og som bestemmes ved de to andre bestemmelser nemlig grænsen mellem materiens to former.

Grænsen er det rent negative, dvs. det der ikke er noget i sig selv, men er et bestemt forhold mellem det ene og det andet, det forhold vi kan kalde negationen, thi overskrider den levende materie grænsen, negeres bestemmelsen til den ikke-levende og ligeledes for den ikke-levende. Men materien forbliver materie; negationen er ikke fra materie til ikke-materie; negationen forbliver inden for de væsentlige bestemmelser og omfatter ikke disses nu ophævede momenter. Ved realiseringen af den ubestemte mulighed liv har materien lagt den specifikke genese bag sig og er selv blevet moment i det levende og det ikke-levende. Vi kan derfor tillade os at abstrahere fra momentet her; hvor vi kun vil beskæftige os med det væsentlige i forholdet mellem det levende og det ikke-levende, idet vi dog hele tiden tænker materien med i det levende og det ikke-levende.

Vi foretager også en anden abstraktion, idet vi helt ser bort fra den ube-stemte mulighed, at alt levende skulle negeres, hvis resultat i givet fald ville være en tilbagevenden til materien som altet. Vi ser kun på den pro-duktpoces, det levende, der er bestemt ved livet selv.

Spørgsmålet er nu, hvilken logos dvs. væsensnødvendighed og sammen-hæng det levende har. Det særegne ved det levende som liv betragtet er, at såfremt grænsen overskrides negeres det levende og bliver ikke-levende, men for at forblive det levende må grænsen overskrides, idet det levende skal optage det ikke-levende for at opretholde livet og udskille det leven-de. Det levende skal altså negere det ikke-levende og det levende eller grænsen mellem det ikke-levende og det levende negeres og sættes i samme postgang - for ellers bliver altet igen det eneste - dvs. en negationens nega-tion, der ustandselig sætter det levende og det ikke-levende som adskilte former. Denne negationens negation er livets nødvendighed som væsens-lov, der som væsensnødvendigheden selv er det levendes *stofskifte*, i hvil-ket udskillelse og optagelse er at betragte som værensudtryk for samme væsensnødvendighed. Udskillelse og optagelse er hver for sig en negatio-nens negation af grænsen, men set i forlængelse af hinanden er de en dob-beltnegation, idet det ikke-levende negeres i optagelsen og bliver det leven-de, der igen negeres i udskillelsen og bliver det ikke-levende. Livet som stofskifte sætter således en identitet i optagelsen og udskillelsen i form af negation af det ikke-levende og det levendes negation af sig selv.

Denne væsensnødvendighed gælder forskelsløst for alt liv. Stofskiftet som en negationens negation er dermed en almen lov, der også gælder for det bestemte liv f.eks. menneskelivet.

Men væsensnødvendigheden som optagelse og udskillelse må hænge sammen på en bestemt måde, væsensnødvendigheden må have en væsens-sammenhæng i dens identitet og forskel.

Umiddelbart må denne sammenhæng være optagelsens overgang i ud-skilteisen som en biologisk proces. Hvis enten optagelsen eller udskillelsen mangler i denne proces, siger vi, at der eksisterer et *behov* i det levende. Behov er således ikke noget et særligt kvantum liv har, men er den negati-ve form hvorunder væsensnødvendigheden optræder i væsenssammenhæn-gen.

Abstraherer vi nu fra udskillelsen og ser ensidigt på stofskiftets optagel-sesform, så er denne en negation af det ikke-levende og en negation af be-hov, men som en bestemt art optagelse er den ikke en negation af alt ikke-levende, men kun en negation af noget bestemt ikke-levende. En bestemt optagelse, sætter det ikke-levende i to kategorier: det ikke-levende der kan negeres og det ikke-levende der ikke kan, der som sådan bestemmer opta-gelsen som en bestemt *kunnen* eller evne, hvor kunnen er den bestemte form, hvorunder et bestemt behov negeres. Kunnen er dermed optagelsens positive form. Behovet som optagelsens negative form sætter ligeledes det ikke-levende i to kategorier, der i sagens natur har samme omfang, nemlig

det der kan negere behov og det der ikke kan. Enheden af behov og kunnen kalder vi *det levendes beskaffenhed*.

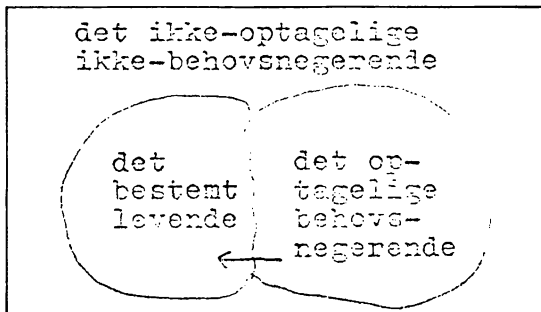
Det levendes beskaffenhed fremtræder som det bestemt levendes *skranke* som det det bestemt levende kan og skal gøre for ikke at komme i en behovstilstand; men da det bestemt levende kun kan dette eller hint er det, om man så må sige, lukket inde ved sin egen beskaffenhed. Hvis det bestemt levende ændrer sin beskaffenhed, dvs. kvalitativt ændrer sin skranke, er dette levende noget andet end det, det var før. Skranken sætter således noget bestemt levende som forskelligt fra noget andet i og med det levendes beskaffenhed. Det levende kan altså ændre sin skranke inden for det levende og stadig have sin grænse i forhold til det ikke-levende. Grænsen vil altid optræde som skranke, men skranken ikke nødvendigvis som grænse.

Men det levendes beskaffenhed som skranke sætter samtidig noget uden for det levendes beskaffenhed i forhold til det selv, hvor disse reflekterede forholds beskaffenhed vil være det bestemt levendes *begrænsning*. Grænsen mellem det levende og det ikke-levende vil således altid kunne bestemmes som begrænsning, men begrænsningen ikke nødvendigvis altid som grænse.

Bestemmelserne skranke og begrænsning er altså bestemmelser ved og i forhold til beskaffenheden, der fremtræder som figur på baggrund af forholdet mellem skranke og begrænsning.

Det bestemt levende har i og med sin beskaffenhed en begrænsning ved henholdsvis det ikke-optagelige ikke-behovsnegerende og det optagelige behovsnegerende, hvor kun det sidste også er grænse.

Ovenstående kan repræsenteres på følgende måde:

Et eksempel: har vi en gærcele, er denne celledens nødvendighed optagelse af sukker og udskillelse af alkohol. Denne nødvendighed er celledens kunnen som skranke, thi gærcellen kan ikke optage andet, den har den og kun den evne, hvis udfoldelse begrænses af sukkers tilstedeværelse, eller andre celler i nabolaget. Hvis sukker ikke er til stede eller ædes af de andre, hindres optagelsen, og der opstår behov, der som grænse skal overskrides ved forbrug af kunnen for at livet ikke skal rinde ud.

At noget bestemt levende er forskelligt fra noget bestemt andet, ser vi altså ikke ved det levendes væsen som liv betragtet, men ved væsnet i væren, som en ganske bestemt beskaffenhed her i form af bestemte behov og evner. Et bestemt begreb om noget bestemt levende har vi altså først, når livets teori er et med livets logi, og omvendt kan vi sige, at livet er først et bestemt liv, når det udfolder sit begreb.

Vi har indtil nu kun set på livets nødvendighed som stofskifte. Vi kan uden at drive vold mod logiken udvide livets nødvendighed til f.eks. også at omfatte skjul, hvor mangel på skjul er et behov for skjul, der implicerer evnen til at finde skjul.

Vi går nu et skridt videre i genesen og ser på det levende, der har en sådan beskaffenhed, at det er i stand til at negere grænsen mellem det, der ikke kan negere behov, og det der kan.

Når det levende sætter det ikke umiddelbart behovsnegerende i en negerende form, siger vi, at der foregår en *operation*.¹ Det levendes operation er altså en negation af grænsen mellem det ikke-behovsnegerende og det behovsnegerende, hvorved det oprindelige er sat i en ny form, der er bestemt i forhold til det levendes beskaffenhed, og derved får vi nu to former: det *bearbejdende* som det levende, der kan negere grænsen, og det *bearbejdede* som resultatet af denne negation, hvor operationen er den produktproces, der sætter verden som en refleksion mellem det bearbejdende og det bearbejdede.

Man skal mærke sig, at operationen er en negation af en grænse, der ligger uden for det levende selv, men som er bestemt af det levendes beskaffenhed. Det levende er altså som behov og kunnen kun momenter i operationen og ikke operationens væsensbestemmelser. Det er også derfor, at der her er tale om en refleksionsbestemmelse, thi det bearbejdende negerer ikke det bearbejdede som bearbejdende men som det levende. Som bearbejdende negerer det levende grænsen mellem det ikke-behovsnegerende og det behovsnegerende og sætter dermed det ikke-behovsnegerende i forhold til sin egen beskaffenhed som det bearbejdede, dvs. som en refleksion af beskaffenheden.

Operationen kan være af tilfældig art, det skal ikke interessere her. Kun den situation, hvor operationen er en nødvendighed, dvs. en væsensnødvendighed for det almene livs opretholdelse i det individuelle, skal have vores interesse.

Vi kan nu se nærmere på operationen som væsensnødvendigheden. Som sagt er operationen negationen af det, der ligger uden for det levendes behovsnegation med retning mod denne negation. Det er for at kunne negere behovet, at grænsen negeres. Behovets negation er dermed noget fremtidigt, dvs. kun en mulighed, der kan realiseres, hvis operationen lykkes. Denne mulighed må som bestemt mulighed, hvilket vil sige at en bestemt negation af grænsen mellem det ikke-behovsnegerende og det behovsnegerende med nødvendighed indebærer en negation af behov, foreligge som

en repræsentation ved det bearbejdende som en refleksion af operationens resultat.² Forholdet mellem behovet som mangel og denne mangels bestemt mulige negation i form af en repræsentation af operationens nødvendige resultat kalder vi det bearbejdendes *motiv*. Motivet er således den værensform i det bearbejdende, hvorunder den manglende behovsnegation optræder som moment i operationen.

Men der må være noget andet og mere, nemlig måden hvorpå operationen gennemføres. Der må eksistere en *færdighed* og en repræsentation af, hvorledes denne færdighed kan bringe det ubearbejdede over i en behovsnegerende form. Forholdet mellem færdighed og repræsentationen af denne færdighed i forhold til operationen kalder vi det bearbejdendes *kapacitet*.³ Den repræsentation, der her er tale om, er en refleksion af invarianser: når operationen forløber på denne måde, dvs. når bearbejderen gør sådan og sådan med dette eller hint, så sker der det og det med nødvendighed.

Den operationsbestemte erfaringsdannelse som en sætten af operationen selv og dens resultat er umiddelbart noget der sker efter, at operationen er gennemført, men invariansen mellem det ubearbejdede og operationen muliggør altså, at noget kan foreligge som en repræsentation af den bestemte mulighed før operationen. Denne form for refleksion i forhold til færdighed og behov dvs. kapacitet og motiv er det bearbejdendes beskaffenhed.

Som nævnt reflekterer det bearbejdede denne beskaffenhed, og som sådan er det bearbejdede det bearbejdendes begrænsning. Det er kun i det bearbejdedes behovsnegerende forms forhold til det levende, at vi har at gøre med en grænse. Vi har altså ikke en grænse her. Det bearbejdendes grænse kunne umiddelbart se ud til at være det ubearbejdedes beskaffenhed, men da det ubearbejdede kan bearbejdes til det bearbejdede, hvis kapaciteten er til det, er det ubearbejdede i forhold til det bearbejdende kun det endnu ikke bearbejdede. Det ubearbejdede eksisterer altså kun i begrænsningens form. Siger vi at grænsen, for at søge det absolute, må være det, der ikke *kan* bearbejdes med den givne beskaffenhed, så siger vi samtidig, at grænsen er bestemt ved beskaffenheden selv, dvs. ved skranken, hvorved det der ikke kan bearbejdes også kun er en begrænsning. Billedligt talt kan vi sige, at det bearbejdede ved sin kvalitative og kvantitative forandring gennem operationen kan udvide sin skranke i en uendelig proces, der kommer til udtryk i en endeløs variation af det individuelt værendes beskaffenhed.

Operationen sætter altså det bearbejdende grænseløst, men med en skranke ved dets egen beskaffenhed.

Såfremt skranken skal kunne udvides i en arternes variation kræves der en kontinuitet ved det levende. Det levende skal så at sige være evigt; det må ikke begrænses af en endelig tid. Men da det individuelle liv er endeligt får vi en modsætning mellem den nødvendige endelige tid for det individu-

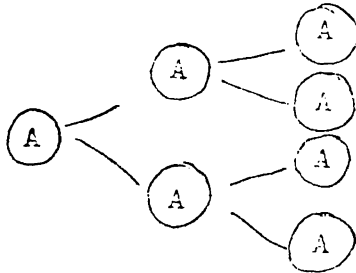
elle og den nødvendige endeløse tid for det levende generelt. Det vil således være nødvendigt at ophæve tiden for at ophæve denne modsætning. At ophæve tiden for det individuelle ville være at ophæve døden, og det kan vist endnu ikke lade sig gøre, men det almene liv kan opretholdes gennem generationer.

Vi skal nu se på det individuelle i det almene, forstået som den produktproces, der ikke alene producerer sig selv som det bestemt levende, men også den anden, hvilket vil sige den væsensnødvendighed der er forbundet med det almene livs kontinuitet, dvs. livets selvopretholdelse som *formering*.

At vi er nødsaget til at se på livet fra den kant skyldes som nævnt, at livet for det individuelle vedkommende har en tidlig grænse; alt liv har en tendens til at blive negeret som liv. Livet har døden i sig som Hegel siger.

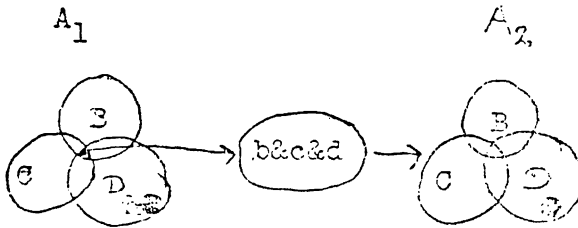
For at opretholde det særlige liv i almindelighed, dvs. for at der tilstædighed skal kunne eksistere liv med en ganske bestemt beskaffenhed, må det individuelle liv kunne "duplikere" sig selv som en anden. Denne duplikering eller formering vil naturligvis have mange former. Her vil vi kunne bringe dem frem, der leder hen imod en forståelse af virksomhedens forudsætninger.

Hvis vi har, at det individuelle liv er et særegent eksemplar af almenheden, dvs. at alle individuelle liv har en og samme kvalitet A, kan formeringen foregå ved at A deler sig, således at vi får flere eksemplarer af samme almenhed, hvor almenheden kommer til udtryk kvantitativt som hinanden uafhængige, men æquivalente enheder.

Kvaliteten reproducerer sig kvantitativt, eller sagt på en anden måde; det levendes væsenslov som kontinuering ved formering er kvalitetsens omslag i kvantitet. For bestemte liv er denne væsensnødvendighed som udfoldelsen af et bestemt begreb indeholdt i det individuelle selv som en beskaffenhed ved dette særlige liv. Forestiller vi os nu, at det individuelle liv A har fået ændret sin beskaffenhed på en sådan måde, at flere kvaliteter skal komme til udfoldelse, for at et formeret A er et bestemt eksemplar af en bestemt

almenhed, og at denne formering ikke kan komme i stand ved en simpel deling, så må det første A kunne fraspalte sin egen beskaffenhed in potentia:

A in potentia er altså noget, der har den beskaffenhed at kunne rekonstruere et særegent eksemplar af det almene gennem *vækst* (*epigenese*). Vækst er dermed den indre væsensnødvendighed, der som væsenslov kan kaldes den individuelle udfoldelse af det almene begreb, dvs. det der har den mulighed i sig at udfolde alle begrebets bestemmelser, eller blive det særegne eksemplar af almenheden. Enhver højerestående organisme har som liv betragtet denne beskaffenhed at kunne udfolde samtlige de kvaliteter, det bestemte liv omfatter. Men dermed være ikke sagt, at det udvoksede individ kan udfolde alle dets beskaffenheds muligheder, alt har sine begrænsninger.

Indtil nu har vi set på en situation, hvor det almene livs væsensnødvendighed som formering er noget det enkelte individ iboende. Vi går nu et skridt videre og ser på det almene liv, hvis kontinuering kræver en kønnet formering.

Når det almene livs opretholdelse kun kan finde sted, når noget (f.eks. en hun) bringes sammen med noget andet (en han), har vi at gøre med en radikal anden væren end den, vi så som det individuelle livs iboende evne til at formere sig selv, dvs. generalisere sig selv.

Når der skal noget særligt, dvs. et forhold mellem en og anden, til for at realisere almenhedens væsensnødvendighed, eksisterer denne nødvendighed hverken i den ene eller den anden. Hver for sig har de kun den nødvendige betingelse som en specifik forskel, der kan realisere det almene særlige væsensnødvendighed, når denne forskel hæves op til en enhed. Logos for det almene livs kontinuering ligger altså uden for det individuelle som en bestemt værende enhed, der optræder som bestemt værende forskellighed ved den ene og den anden, der dermed fremtræder som forskellige individer. Måden hvorpå væsenssammenhængen som enhed er til i den værende forskellighed er en mangel; en bestemt mangel i forhold til væsensnødvendigheden i opretholdelsen af det almene liv. Denne mangels individuelle værensform er *seksualbehovet*, der som væsensnødvendighedens enhed, dvs. i ophævelsen af forskellen som mangel mod mangel er *seksualdriften*. Behovet er altså væsensnødvendigheden sat i sin forskellighed, driften er samme nødvendigheds ophævelse til enhed.

At ophæve seksualbehovet til en enhed er samtidig en sætten af et nødvendigt ydre forhold mellem han og hun, dvs. en sætten af en bestemt struktur i hvilken der eksisterer en han og en hun-funktion. Seksualdriftens nødvendige enhed sætter altså en bestemt nødvendig sammenhæng eller *societet*.

Seksualdriften er således den særlige væsensnødvendighed, der sætter almenheden i det individuelle seksualbehovs form på den ene side og som et han-hun forhold på den anden, eller nærmere seksualdriften er den særlige nødvendighed i det almene livs produktproces, der sætter driftstruktur og driftfunktion som societetens beskaffenhed og seksualbehov som individets beskaffenhed.

Vi kan nu fokusere det værende på to måder. Ser vi det fra individets synspunkt, fremtræder seksualbehovet som figur på baggrund af forholdet mellem driftstruktur og funktion, dvs. at bestemte behov som skranke er begrænset af en bestemt societet, men omvendt er samme societets beskaffenhed som figur til på baggrund af bestemte behov, dvs. en skranke, der er begrænset af seksualbehovene.

Det individuelle liv har stadig en grænse som levende over for det ikke levende og dermed sin egen skranke, men det almene livs særlige driftsnødvendighed sætter altså et forhold inden for almenheden selv, som er af en ganske anden art end dem vi hidtil har beskæftiget os med. Vi opererer her ikke med en negation men med en ophævelse af forskel til en enhed, hvis værensform er den tredie eller afkommet, der i og med væksten sætter forskelligheden på ny ved selv at blive han eller hun i en bestemt sammenhæng. Ophævelsen er således samtidig en sætten af det oprindelige, men i en ny væren. Den særegne væsensnødvendighed har som væsenssammenhæng sat sig som ekstremer i den værende forskellighed i form af forskellige seksualbehov og driftfunktioner med dertil hørende struktur.

Det almene livs særegne væsenslov er altså kvalitetens omslag i kvantitet ved ophævelse og sætten af det oprindelige i form af vækst.

Såfremt genesen har forlenet os med en tilstand, hvor epigenesen kun kan finde sted, såfremt den tredie har en nødvendig rettet relation til den ene eller den anden, hvilket vil sige, at en kan frembringe et overskud ved en bestemt operation - der må sætte det tilsvarende behov for yngelpleje - til negation af den tredies behov, har vi en *ontogenese*. Ontogenesen er således bestemt som indre nødvendighed i form af vækst gennem tilegnelse.⁴ Tilegnelsesnødvendigheden som livsnødvendighed sætter naturligvis et bestemt fader/moder unge forhold i societeten, men dette vil vi ikke gå nærmere ind på i denne omgang.

Med disse sidste bestemmelser er virksomhedens forudsætninger ridset op som et nødvendigt forhold mellem det almene i det individuelle og det individuelle i det almene i det særlige livs opretholdelse.

Virksomhed

Vi ser nu for en stund bort fra drift og ontogenese og fokuserer igen operationen. Som vi var inde på, var operationen i sin værensform som den almen bearbejder grænseløs, men med en skranke ved det bearbejdedes beskaffenhed: kapacitet og motiv. En negation af grænsen mellem det ikke-behovsnegerende og det behovsnegerende vil have en skranke ved motivet som forholdet mellem behov og dette behovs mulige negation og ved kapaciteten som forholdet mellem kunnen og repræsentationen af operationens invarianser, dvs. være begrænset af det, der med en given kapacitet kan bearbejdes og vil blive bearbejdet. Hvis behovene ikke kan negeres ved kapaciteten i forhold til det, der kan bearbejdes et givet sted, må det bearbejdende som det levende dø eller bevæge sig et andet sted hen eller ændre operation, hvilket vil sige kapacitet og motiv eller beskaffenhed.

Jo mere ubestemt beskaffenheden er, jo mere fleksibel vil det bearbejdedes skranke være, og jo større del af det ikke-behovsnegerende vil kunne blive genstand for operationen, men under alle omstændigheder vil operationen have sin skranke ved det bearbejdedes beskaffenhed.

Ved disse bestemmelser er vi kommet til endnu et afgørende punkt, hvor logos har udfoldet sine bestemte muligheder. Det næste skridt må være en realisering af en ubestemt mulighed, dvs. en genese.⁵ Den mulighed, der realiseres, er negationen af grænsen mellem det ubearbejdede og det bearbejdede ved et forhold mellem det bearbejdende selv og det allerede bearbejdede. Denne negation, der ligeledes ligger uden for det levende bearbejdende selv og det allerede bearbejdede kalder vi for *produktion*. En produktion er således den bestemte negation af grænsen mellem det ikke-bearbejdede og det bearbejdede, der muliggør en negation af grænsen mellem det ikke-behovsnegerende og det behovsnegerende. Denne forståelse indebærer altså at en bestemt negation, den mellem det ikke-behovsnegerende ubearbejdede og det behovsnegerende bearbejdede betinges af en bestemt anden negation af grænsen mellem det ubearbejdede og det bearbejdede. Som sådan hæver produktionen operationen op i sig og sætter det bearbejdende som det *producerende* og det bearbejdede som det *producerede*.

Produktionen sætter det bearbejdede i to former: det behovsnegerende og *instrumentarium*, hvor instrumentarium er ethvert såvel materielt som ideelt middel, der indgår i produktionen af det behovsnegerende, og som sådan bestemmer det bearbejdende som det instrumentarie- og forbrugsproducerende.

Forholdet mellem det producerendes beskaffenhed og instrumentarium kalder vi *produktionskraft* - ikke at forveksle med Marx' begreb produktivkraft - der altså er et refleksivt forhold mellem produktionskræfterne. Begrebet produktionskraft skal her opfattes særdeles bredt som ethvert forhold

mellem det producerendes beskaffenhed og et instrumentarium, hvad art de end måtte være af og ligegyldigt hvilken produktion de måtte indgå i.

Når produktionskraften selv produceres, siger vi at produktionskraften transformeres, hvor *transformation*, virksomhedens første form, er den proces, der har det producerendes beskaffenhed og her instrumentariet som produkter, eller sagt på en anden måde, den proces der sætter produktionskraften som produktionskræfternes *enhed* i deres forskellighed.

Således betragtet er transformationen produktionens væsensnødvendighed, hvis værensform er forholdet mellem konsumtion, dvs. forbrug af produktionskraft for at producere produktionskraft og produktion som produktion af produktionskraft for at konsummere produktionskraft.

Transformationen er i sagens natur en tidslig og ubegrænset proces, der kun har en skranke ved sin egen beskaffenhed som produktionskraft i udvikling. Skranken vil altid fremstå som transformationens forudsætning i form af et givent instrumentarium og det producerendes beskaffenhed, som det aktuelle, der i sig har nogle ubestemte fremtidsmuligheder. Som sådan er transformationen, idet vi ser bort fra dens aktuelle indhold, et aktuelt forhold mellem fortiden i nutiden og fremtiden i nutiden, hvor her og nutid er transformationens *identitet* og fortid og fremtid transformationens *differens*. Vi har altså, at transformationen er den tidslige modsigelse, der sætter produktionskræfternes enhed, hvor væsensnødvendighedens identitetsform vil være det samtidigt værende forhold mellem produktion og konsumtion: produktion/konsumtion, og hvor differensformen vil være produktion og konsumtion i deres tidslige adskillelse: produktion-konsumtion, i hvilke produktionskræfterne igen fremtræder i deres forskel.

I identitetsformen sætter produktion og konsumtion sig dynamisk imod hinanden, idet konsumtion af produktionskraft samtidig er produktion af produktionskraft, og produktion af produktionskraft er konsumtion af produktionskraft. Identitetsformen kalder vi en *modsigelse*, hvor det der modsiger hinanden er modsætningerne produktion og konsumtion. I differensformen er produktion og konsumtion sat som ekstremer, hvilket vil sige, at deres samtidighed og dermed identitet er undertrykt i deres tidslige adskillelse. Vi siger, at det produktive moment er forsvindende i konsumtionen og omvendt. Denne modsætningernes hvilende form kalder vi for en *modsætning*.

Vi skal nu se nærmere på det, der produceres og konsumeres i transformationen, og sætter først transformationen i dens identitetsform, dvs. i dens her og nu tid, hvor produktion er konsumtionens negation og vice versa altså en position eller en dialektisk negationens negation, hvorigennem det gamle fremtræder i en ny form, i hvilken det gamle er moment.

Det der undergår denne transformation er som nævnt produktionskraften, der fra sin forskellighedsform overgår i et transformerende enhedsforhold for igen at fremstå i sin forskellighed. Ser vi ensidigt på instrumenta-

riesiden i før og eftersituationen, så vil dette instrumentarium i den dialektiske negationens negation blive et bestemt andet instrumentarium og ligeledes med det producerendes beskaffenhed. Fokuserer vi det producerende i førsituationen, så må det som transformationens forudsætning have nogle færdigheder, men at operere med en fremtid i en nutid, der efter transformationen er en fortid i nutiden kræver en ideel repræsentation i form af begriben. Det producerende må begribe fremtiden nutidigt dvs. foregribe på baggrund af den begrebne fortid i nutiden dvs. på grundlag af en eftergriben. Det producerende må således have en bestemt beskaffenhed som forholdet mellem *fore- og eftergriben* eller begriben og færdigheder. Dette forhold er det producerendes kapacitet. På samme måde får vi et særligt motiv som et forhold mellem behov og behovenes begrebne mulige negation ved transformationen, thi målet for enhver produktionskrafts udvikling eller anvendelse er at negere behov. Enhver behovsudvidelse som f.eks. ved en befolkningsforøgelse vil derfor sætte produktionskraften under pres. Produktionskraftens genese som en realisering af en ubestemt mulighed for en negation af øgede behov er det producerendes motiv i denne genese.

Transformationen er altså af såvel materiel som ideel art, hvor transformationens ideelle enhed er begrebsdannelse. Spaltningen mellem det materielle og det ideelle fremtræder i instrumentariet som et forhold mellem *techne* og *episteme*, der er anvisninger, arbejds gange etc. og i det producerende som den relative selvstændiggørelse af forholdet mellem fore- og eftergriben fra behov og færdigheder. Forholdet mellem fore- og eftergriben i transformationens identitetsform kalder vi produktiv tænkning.

Transformationens identitetsform sætter altså noget nyt i form af en skrankeudvidelse, dvs. nogle nye væsenssammenhænge i transformationens hvilende form. Man kan sige, at i transformationens hvilende form udfoldes det begreb, der er dannet som realiseringen af den ubestemte mulighed. I transformationens hvilende form realiseres de bestemte muligheder ved en negation af grænsen mellem det ubearbejdede ikke-behovsnegerende og det bearbejdede behovsnegerende ved at produktionskræfterne konsumeres i produktionen af det behovsnegerende.

Den væsentligste forskel vi kan iagttage i produktivkraften sat i henholdsvis transformationens identitet og differens er umiddelbart i det producerendes begriben. Hvor begriben i identiteten er en begriben af det ubestemt mulige er den i differensen dvs. i begrebsdudfoldelsen en begriben af det bestemt muligt. Denne forskel sætter tænkningen som henholdsvis *produktiv tænkning* og blot *tænkning*, hvor den produktive tænkning er en del af begrebsdannelsen medens tænkningen er en del af begrebsdudfoldelsen. Dette indebærer, at der til den produktive tænkning ikke kan være knyttet et sandhedskriterium. Om det mulige kan der kun udsiges sande udsagn, når det er bestemt muligt; det ubestemt mulige kan kun foreligge som en fantasi eller utopi, der som sådan ikke er underlagt praksis og der-

med heller ikke et sandhedskriterium. Dermed være ikke sagt, at der ikke kan siges noget om det at fantasere eller udfolde utopisk tænkning, det eneste vi har sagt er, at noget kun kan være i sin sandhed og dermed være erkendbart i udfoldelsen af det bestemt mulige.

Med disse bestemmelser er vi nået frem til, at transformationen som logos også er genese, der har epistemologiske forhold som forudsætning. I transformationen er det ontiske, genetiske og epistemologiske den enhed, der er menneskenes materielle histories særkende som produktionskræfternes rastløse dannelse og udfoldelse.

Når produktionskræfterne har nået et udviklingsniveau, hvor det individuelt levende bearbejdende ikke kan udfolde det producerendes begreb p.g.a. det levendes begrænsede levetid, bliver den ellers ubegrænsede transformation begrænset af det levendes individuelle livsgrænse. Vi får dermed en modsætning mellem det producerendes manglende begrænsning og det levendes grænse. Denne modsætning sætter en rumslig deling mellem enkelte produktioner. Instrumentariets og det producerendes transformation og negationen af grænsen mellem det ikke-behovsnegerende og det behovsnegerende kommer til at gå for sig inden for adskilte produktioner. Produktionskraft bliver skilt fra produktionskraft. Hver enkelt produktionskraft bliver forskellig fra enhver anden, og det producerende bliver som producenter *individualitet* til hvilke, der er knyttet det for den bestemte produktion karakteristiske instrumentarium.

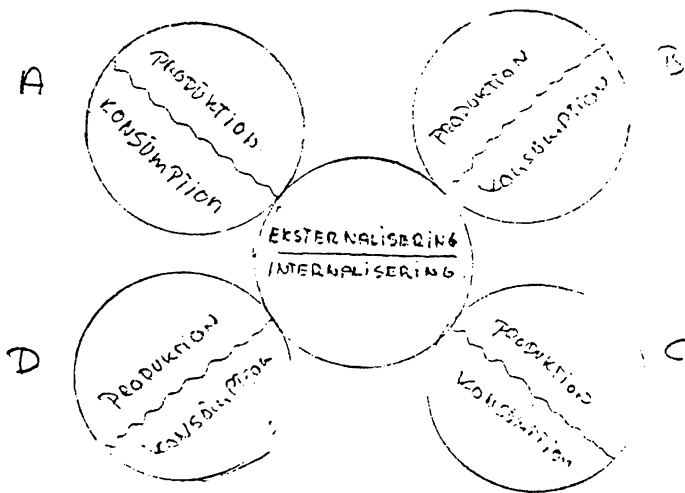
Individualiteten opretholder alle det producerendes væsenskarakteristiske former som værende producent i transformationens to former, men disse former vil som væsnet i væren have forskelligt konkret indhold. Individualiteten udfolder således kun sit begreb som det producerende efter sin form, efter sit indhold udfoldes de givne produktionskræfters begreb kun i sammenhængen mellem de delte produktioner. Dette gør ikke forholdene mellem produktionskræfterne eller forholdet mellem produktionerne til individualitetens væsen. Væsnet og væsnet i væren skal stadig forstås i og med produktionskræfternes enhedsmæssige transformation og sætten forskellighed i modsætningen mellem det producerendes ubegrænsede og det levendes begrænsede form.

Vi skal nu gå nærmere ind på transformationens differensform, der hvor produktion og konsumtion er sat som ekstremer i og med den rumslige deling mellem produktionerne. At et forhold er til som rumslige ekstremer indebærer, at disse ikke umiddelbart kan gå over i hinanden. Hvor produktion er fortid for konsumtion er konsumtionen produktionens fremtid, og i det videre forløb er konsumtionen fortid for en fremtidig produktion. Vi mangler altså i transformationens differensform en her og nutid, der formidler eller ophæver fortid og fremtid. Enhver formidling mellem ekstremerne i transformationen kalder vi for *translokation*, der som virksomhedens anden form, er den særlige logos, der udfolder transformationens begreb under modsætningen mellem transformationens manglende

begrænsning og det individuelle livs begrænsning.

Translokationen er altså en nødvendig overgang, hvis værensform umiddelbart er en *eksternalisering* fra en produktion, i hvilken produktionskraften i det producerendes form fremtræder som producent, der samtidig er en *internalisering* i en anden konsumtion, i hvilken produktionskraften i det producerendes form fremtræder som konsument. Altså tilsyneladende en rettet proces som overgangen fra produktion til konsumtion, men konsumtion af noget er samtidig produktion af andet, der går over i den første produktion ved eksternalisering/internalisering, hvor produktionen *der* slår om i sin egen modsætning konsumtionen. Translokationen er således den modsigelse, hvori eksternalisering er internalisering og vice versa, der sætter transformationens differensform som konsumtionens og produktionens enhed i deres forskellighed.

Konsumtion og produktion er stadig modsætninger, men de modsiger ikke hinanden aktivt, men reflekterer hinanden i deres forskel igennem modsigelsen eksternalisering/internalisering, således at produktion er konsumtion for anden produktion og konsumtion er produktion for anden konsumtion som væsenssammenhæng. Skematisk kan forholdet tegnes på følgende måde:

hvor eksternalisering/internalisering altid er nutid, og hvor forholdet mellem produktion og konsumtion er fortid og fremtid.

Fokuserer vi nu translokationen med retning mod ekstreme konsumtion og produktion, så vil konsumtionen af produktionskraft fremtræde som produktion af noget, der ved internalisering kan konsumeres af noget andet. Det producerende vil således i og med dets beskaffenheds konsumtion fremtræde som *producent* i forhold til den anden, der vil fremtræde med bestemmelsen *konsument*, hvor konsumenten i det producerendes form vil fremstå som producent i forhold til den nu anden, der dermed er i bestemmelsen konsument i og med translokationen.

Translokationen bestemmer således det producerende som producent og konsument. Translokationen som væsenssammenhæng vil i sin værensform fremtræde som et system af transaktioner eller *transaktionarium* mellem producenter og konsumenter. Transaktionariatet kan i sine konkrete udformninger være mangeartet. Helheden af de materielle forhold kalder vi *nomos*, der f.eks. kan være byttehandel, fordeling, rov, interpersonelle relationer og familieformer, og helheden af de ideelle forhold kalder vi *etos*, der f.eks. kan være retsregler, forordninger, sæd og skik, og regler for kommunikation.

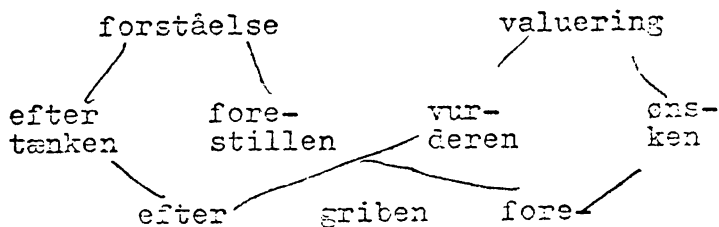
Etos og nomos har således et utal af former på en række forskellige niveauer og med forskelligt omfang. Disse konkrete former skal ikke interessere her, hvor vi kun vil se på væsenssammenhænge og nødvendigheder. I ”Den menneskelige psykes idiogenese” har jeg søgt at give et rids af, hvorledes nogle af de mest overordnede forhold kunne tænkes at have formet sig historisk.. Flytter vi nu fokus og betragter translokationen fra individualitetens synspunkt, så må individualiteten i f.eks. A som producent begribe B, C, D som konsumenter og som konsument begribe B, C, D som producenter. A må begribe forskellen i den translokative nødvendighed. A må begribe sig selv i forhold til omverden som væren forskellig i den produktive og konsumptive lighed. A må begribe forskelligheden i ligheden. Dette kalder vi *selv- og omverdensforståelse*, som altså er måden hvorpå individualiteten reflekterer forskellen i enheden i og med eksternalisering/internalisering. På samme måde må A som individualitet igennem sin aktivitet reflektere ligheden i forskellen i form af en ideel repræsentation af translokationens nødvendighed. A er nødvendig for B, C, D’s udfoldelse af de bestemte muligheder ligesom B, C, D er nødvendig for A’s. A, B, C, D er lige i nødvendigheden, hvilken art den så end måtte være af i sin konkrete udformning, men naturligvis er ikke alle lige nødvendige for A, hvorfor ligheden i den begrebne refleksion eller *valuering*, som vi kalder det, vil fremtræde gradueret.

Individualiteten har altså den beskaffenhed at kunne forstå og vurdere sig selv i forhold til omverden. *Forståelse* og *valuering*, hvis produkter er *selv- og omverdensforståelse* og *værdiopfattelse* er individualiteten som *selv*. Forholdet mellem transformationen sat som differens og transloka-

tionen sat som identitet er således selvets væsen som nødvendigheden og sammenhængen i denne virksomhedsform, der altså sætter individualiteten i selvets form. Etos og nomosforholdene er netop ikke selvets væsen, disse forhold er kun selvets begrænsning, hvor selvet har en skranke ved sig selv, dvs. ved sin forståelse og valuering, en skranke der kan udvides og forandres i og med transformationen i translokationen.

Men videre må A som producerende foregribe at BCD kan optræde som mulige konsumenter på basis af en begriben af sig selv som individuel producent, og foregribe sig selv som mulig konsument af det behovsnegerende BCD producerer på basis af en begriben af sig selv som individuel konsument. Der må således eksistere et relativt selvstændigt forhold mellem de nævnte ideelle processer: forståelse, valuering, foregriben og eftergriben, dvs. fire andre begrebsbårne processer.

Skematisk ser det således ud:

Hvor eftertænken er den eftergribende forståelsesproces i hvilken det nødvendige begribes i forhold til det tilfældige, medens forestillen er den foregribende forståelsesproces, i hvilken det bestemt mulige begribes i forhold til det umulige. På samme måde får vi den eftergribende valueringsproces: vurdereren, der til og fraskriver værdi, og ønsken, der som foregribende valueringsproces fremskriver nogets ønskværdighed og uønskværdighed.

Disse processer kalder vi *jeg*, der altså er den ideelle værensform for transformationen i translokationen i den levende konsumerende producerende individualitet. En nærmere bestemmelse af disse jeg-processer, som personlighedens styringsfunktion har jeg gjort rede for i "Den menneskelige psykes idiogenese".

Vi har nu set på transformationen af produktionskraft og transformationen i translokationen. I udfoldelsen af de i transformationen af produktionskraften skabte muligheder under modsætningen mellem de alment ubegrænsede muligheder og den individuelle begrænsning transformeres translokationen selv. Den translokative modsigelse er selv i sin væren en historisk størrelse, som en bestemt udfoldelse af nogle bestemte muligheder. Hermed være ikke sagt, at en bestemt transformation af produktionskraften impli-

cerer en bestemt transformation af translokationen og dermed af individualitetens beskaffenhed, etos og nomos, men en bestemt realisering af transformationen af produktionskraften muliggør en bestemt anden transformation af translokationen, eller rettere åbner for en række ubestemte muligheder, der tidligere var umulige og utænkelige. På samme måde vil en bestemt transformation af translokationen åbne for nye ubestemte transformationer af produktionskraften, hvor begge typer af transformationen udfolder sig i og med transformationen i translokationen.

Det vil bringe for vidt at komme ind på de konkrete historiske modsætninger, der er transformationens indre dynamik, her hvor vi kun vil se på sammenhænge og nødvendigheder. I "Den menneskelige psykes idiogenese" har jeg søgt at give et rids af, hvorledes disse forhold kunne tænkes at have formet sig historisk inden for vores kulturkreds.

Et enkelt forhold vil vi dog bringe frem nemlig individualiteten forstået ved sin skranke med nomos og etos som begrænsning i translokationens transformation. Som vi tidligere har været inde på, er transformationen en realisering af en ubestemt mulighed, der sætter den produktive tænkning omkring produktionskraftens transformation. Ved transformationen af translokationen får vi en lignende tankeform, men med etos og nomos i forhold til selv- og omverdensforståelse og værdiopfattelse som indhold. Dvs. produktiv tænkning omkring sig selv som en fremtidig anden under andre nomos og etos begrænsninger. En ubestemt mulig transformation af en bestemt translokation sætter således individualiteten som jeg'et ideelt ud over nomos begrænsning ved jeg'ets utopiske (positivt forstået) forestillinger og ønsker. Om disse ønsker og forestillinger omsættes i et konkret projekt og resulterer i nye skranke og dermed begrænsninger vil naturligvis afhænge af forholdet mellem den givne individualitets skranke i form af kapacitet, motiv og selv og nomos og etos' begrænsning i form af disses konkrete beskaffenhed. Et sådan projekt kan være begrænset til individualitetens nærmeste omgivelser, dvs. knyttet til en lokal hændelse, hvor kun en begrænset del af translokationerne transformeres, men det kan naturligvis også være knyttet til en global hændelse, dvs. til en transformation af de væsensbestemmende modsætninger i nomos og etos. Et projekt af dette omfang vil i sagens natur have andre begrænsninger, end de der omslutter den lokale hændelse. F.eks. vil en revolutionær ildsjæl ikke have mange muligheder for at realisere et privat samfundsmæssigt revolutionsprojekt, hvis ikke de etos og nomos-mæssige modsætninger er organiserede i deres ekstremer, hvilket vil sige, at de mange individuelle beskaffenheder i jeg'ernes form sætter deres egen begrænsning i translokationen i form af en organisation, hvor denne organisation er et værensudtryk for de translokative modsætninger i deres ekstreme form. Individualiteten i transformationen af translokationens globale former er således kun et oprørsk eller drømmende jeg og ikke et aktuelt transformerende, før det er sat sig ved en begrænsning, dvs. hvor denne begrænsning er villet som en integreren-

de del af det individuelle projekt. Med disse sidste bestemmelser har vi næsten nået vejs ende. Vi mangler kun at gribe tilbage til ontogenesen og driften, dvs. til de forhold ved livet, der søger at ophæve modsætningen mellem den grænseløse udvikling og det individuelle livs begrænsning i tid ved en livets almene kontinuering.

Vi så, hvorledes driftsnødvendigheden som en ophævelse af forskelle mellem den ene og den anden i bogstaveligste forstand nedkom med den tredie, der i og med ontogenesen satte denne forskel på ny.

Virksomheden som væsen ændrer intet ved driftsnødvendigheden som sådan. Driftsnødvendigheden bliver altså ikke hævet op i og med produktionen, men forbliver sig selv lig i værensformerne seksualbehov og societ, men societeten bliver formet i virksomhedens væren translokation f.eks. i familiens form, der bliver seksualbehovenes begrænsning som en tvang, idet seksualbehovene efter deres væsen kun er begrænset af han/hun forholdet. Vi har altså i og med virksomhedens nødvendige formning af driftsnødvendigheden en idelig modstrid mellem de muligheder driftsnødvendigheden sætter i forhold til seksualbehovene, og de muligheder virksomheden sætter; en modstrid der må komme til udtryk i seksualmotive og dermed også indirekte i selvet og jeget, ikke som en væsensbestemmelse, men som en mulig kilde til konflikt.

Hvad angår ontogenesen hæves denne i og med virksomhedens væren individualitet op som *idiogenese*, hvilket vil sige en livslang tilblivelse af kapacitet, motiv, selv og jeg, enheden af hvilke vi kalder *personlighed*. Personlighed er altså ikke noget et eller andet har eller er, men en totalitet i tilblivelse og udfoldelse i virksomheden, der i den form fremtræder som *idiogenese*.

På samme måde med virksomhedens anden værensform enheden af det producerende/konsumerende og instrumentarium og transaktionarium eller *kulturen*, heller ikke den er noget nogen har, men en værende totalitet, der dannes og udfoldes i og med virksomheden, der som denne væren fremtræder som *sociogenese*.

Virksomheden er således forstået den proces i hvilken personlighed og kultur dannes og udfolder sig som værende væsen.

NOTER

1. Man skal i det følgende være opmærksom på, at jeg fra tid til anden postulerer spring i udviklingen, der medfører at nye bestemmelser kommer til. Hvis vi i naturhistorien ville søge en pendant til springet fra stofskifte til operation måtte det være i overgangen fra de organismer, der intet kan gøre ved de omgivelser de eksisterer i, til de der kan. Nu er interessen imidlertid ikke centreret omkring en evolutionsteori, men om en filosofisk analyse af de forhold der peger frem mod virksomhedsbegrebet. Det jeg altså søger at fremstille er en opadstigende række af bestemmelser, der som forudsætninger fremtræder som momenter i det afsluttende virksomhedsbegreb.

2. Hvis vi igen skæver til naturhistorien, vil denne overgang fra det umiddelbare stofskifte til det middelbare fremtræde i pattedyrets skikkelse. Og det vil sige, at der må eksistere en psyke, der kan anticipere forhold i omgivelserne.
3. Bemærk her forskellen mellem forholdet behov/kunnen og motiv/kapacitet. Hvor behov og kunnen forudsætter hinanden umiddelbart, er der kun en middelbar relation mellem motiv og kapacitet i fællesbestemmelsen "refleksion" eller om man vil anticipation.
4. Begrebet ontogenese afviger her fra det vanlige ved at inkludere bestemmelsen "tilegnelse", dvs. relationen mellem voksenindivid og yngel. Hensigten med denne drejning er at få præciseret forholdet mellem epigene og ontogenese for derved at kunne pege på en bestemt udviklingsretning.
5. I en traditionel trinvis opadstigende udviklingsforståelse vil denne genese fremtræde som overgangen fra dyr til menneske.

LITTERATUR

- ENGELSTED, NIELS Psykogenese, *Psyke & Logos*, nr. 1, 1980.
- FEURBACH, LUDWIG *Vorlesungen über Logik und Metaphysik*, Darmstadt, 1976.
- HEGEL, FRIEDRICH *Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse*, Frankfurt am Main, 1970.
- HEGEL, FRIEDRICH *Wissenschaft der Logik*, Frankfurt am Main, 1969.
- KARPATSCHOF, B. Forandring og bevidsthed, *Psyke & Logos*, nr. 1, 1980.
- MARX, KARL/ENGELS, F. *Die Deutsche Ideologie*, MEW. 3, Berlin, 1973.
- MARX, KARL *Das Elend der Philosophie*, MEW. 4.
- MARX, KARL *Ökonomisch - philosophische Manuskripte aus dem Jahre 1844*, MEW EB.1.
- MARX, KARL, *Zur Kritik der Politischen Ökonomie*, MEW.13.
- MARX, KARL *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie*, Berlin, 1874.
- RASMUSSEN, O. ELSTRUP *Gruppe og personlighed*, København, 1978.
- RASMUSSEN, O. ELSTRUP Den menneskelige psykes idiogenese, *Psyke & Logos*, nr. 1, 1980.
- SÈVE, LUCIEN *Un introduction a la philosophie marxiste*, Paris, 1980.
- SÈVE, LUCIEN *Marxisme et théorie de la personnalité*, Paris, 1975.